

Uluslararası Eğitimde Mükemmellik Arayışı Dergisi (UEMAD)

<http://www.emad.elayayincilik.com/>

ISSN: 2980-0021

Öğretmenlerin Sınıf İçi Etkili İletişim Becerileri Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi¹

Aysel Hazan², Mehmet Altın³

Öz

Bu araştırma öğretmenlerin sınıf içindeki etkili iletişim becerilerini belirlemek amacıyla yürütülmüştür. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden biri olan betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya Manisa ilinin Akhisar ilçesinde görev yapan 204 öğretmen katılmıştır. Araştırmada veriler, beşli Likert tipinde hazırlanan “Sınıf İçi Etkili İletişim Becerileri Algı Ölçeği” ölçeği ile toplanmıştır. Toplanan veriler değişkenler arası farklılıkların karşılaştırılmasında “Mann-Whitney U testi” ve “Kruskal-Wallis testi” ile incelenerek analiz edilmiştir. Araştırmada öğretmenlerin sınıf içi etkili iletişim becerisi algılarının kıdem ve mezuniyet derecesi değişkenleri açısından anlamlı farklılık göstermediği, cinsiyet değişkeni açısından kadınların lehine, kademe değişkeni açısından da ilkökul kademesi lehine anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İletişim, etkili iletişim, iletişim becerileri.

Examining Teachers' Perceptions of Effective Communication Skills in the Classroom According to Different Variables

Abstract

In this study, it was aimed to determine whether teachers' perception of effective communication skills in the classrooms differed according to the variables of gender, seniority, grade level of school and graduation degree. The study was conducted with descriptive survey model, one of the quantitative research models. 204 teachers working in Akhisar district of Manisa province participated to the research. Data were collected using a five-point Likert-type “The Effective Classroom Communication Skills Perception Scale”. In data analysis, the relationship among different variables was analyzed by "Mann-Whitney U test" and "Kruskal-Wallis test". As a result of the research, it was concluded that teacher's perception of effective communication skills in the classroom did not differ according to seniority and graduation degree variables, but differed significantly according to gender variable on behalf of women and according to grade level variable on behalf of primary school level.

Anahtar Kelimeler: Communication, effective communication, communication skills.

Makale Geçmişi
Makale Türü
Önerilen Atf

Geliş: 15. 05. 2023

Kabul: 12.06.2023

Yayın: 30.06.2023

Araştırma Makalesi

Hazan, A. & Altın, M. (2023). Öğretmenlerin Sınıf İçi Etkili İletişim Becerileri Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Eğitimde Mükemmellik Arayışı Dergisi (UEMAD)*, 3(1), 11-20.

¹ Makale ikinci yazarın danışmanlığında birinci yazarın hazırladığı dönem projesinden hazırlanmıştır.

² Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, Manisa/Türkiye, ayselyukseki1016@gmail.com

³ Sorumlu yazar: Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın/Türkiye, mehmet.altin@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3825-672811

Giriş

İnsanı diğer canlı türlerinden ayıran en önemli özelliklerden biri de iletişim kapasite ve iletişim çeşitliliğinin çok ileri seviyede olmasıdır. İletişim insan ilişkilerinin vazgeçilmez bir ögesidir. İletişim kendini ifade edebilmenin ve yaşanan sorunları çözebilmenin aracıdır (Gülbahar ve Aksungur, 2018; Levy, Wubbels, Brekelmans ve Morganfield, 1997). İletişim bilimi, bireyin ve toplumun bir bütün olarak özgürleşmesini sağlamak için bir insanın neden iletişim kurduğunu, bunu nasıl yaptığını ve ne kadar başarılı olduğunu araştıran disiplinler arası bir bilimdir. İşlemsel bilgi, beceri ve tutumlar öğretmenlerin yeterliliklerinin özünü oluşturur, ancak öğretmenlerin kültürel mirası da belirli bir sosyal çevre içinde dikkate alınmalıdır (Domazet, 2011). Gündelik hayatta iletişim farklı şekillerde ifade edilebilir. Bilgiler sözlü olarak aktarılabilir, paylaşılabilir ve alışverişte bulunulabilir. İnsanlar arasındaki anlayışı ve ortak davranışları ortaya çıkaran etkileşim süreci de iletişim olarak nitelendirilebilir. Ayrıca, bilgi aktarımı yoluyla başkalarını etkileme de iletişimin bir parçasıdır (Bakır, 2019). İnsanların birbirleriyle olan ilişkilerini geliştirme, yaşanan sorunlara yapıcı çözümler bulma, anlaşıp uzlaşmanın, kendini ifade etmenin temelidir. Yaşanılan sorunlara çözüm bulmanın yolu sağlıklı etkili iletişim kurmaktır (Gürşimşek, 1999).

İletişim, bir tür beceridir. Beceri, yeteneğimiz ve deneyimlerimiz doğrultusunda öğrenilendir. İletişim becerileri kişinin karşılaştığı durum ve olayla ilgili, bakış açısı ve düşünme biçimlerine gösterdiği tepkiyi anlamlandırma yeteneğidir (Buluş, Atan ve Erten Sarıkaya, 2017). Etkili iletişim kurmak bazı becerilere sahip olmayı, bu becerileri etkili kullanmayı gerektirir. Başarılı bir iletişim için, bir kişinin karşısındaki kişinin benzersiz özelliklerine değer vermesi ve önemli olduğunu kabul etmesi, saygı göstermesi, kendi ve karşı tarafın davranışlarını gerçekçi bir şekilde değerlendirmesi, yüz ifadeleri ve beden dilindeki ipuçlarını doğru bir şekilde yorumlaması ve empati kurabilmesi gerekir. Bir başka deyişle etkili iletişim becerileri arasında empati ve beden dilinin ayrılmaz bir bütün olduğu belirtilmiştir (Üstünel, 2011).

Hayatın her anında her meslek grubunda ilişkilerde etkili iletişim gerçekleşmelidir. Okul, toplumu yetiştiren bir kurumdur. Sınıf içi etkili iletişim ortamının olması etkili öğrenmeyi sağlar. İyi bir öğretmen olarak görülebilmek için öğretmenlerin sahip olması gereken bazı beceriler vardır (Saracaloğlu ve Altın, 2021). Ogienko ve Rolyak (2009) öğretmen yeterliklerinin üç alanını tanımlamıştır: anahtar yeterlikler, temel yeterlikler ve özel yeterlikler. Anahtar yeterlikler; özel konu alanlarına veya eğitim seviyelerine bakılmaksızın tüm öğretmenler için gerekli olduğu düşünülen temel beceri ve nitelikleri ifade eder. Bu yeterlikler tipik olarak geneldir ve çeşitli öğretim bağlamlarında uygulanabilir; pedagojik bilgi, alan bilgisi, iletişim becerileri bu yeterliklere örnek verilebilir. Temel yeterlikler, öğretmenlerin belirli bir konu alanı veya sınıf düzeyinde ihtiyaç duydukları temel beceri ve bilgileri kapsar. Bu yeterlikler temel yeterliklerden daha özeldir ve öğretilen konu ya da eğitim seviyesine bağlı olarak değişebilir; özel öğretim yöntemleri, alana özgü ölçme ve değerlendirme bu alanda verilebilecek yeterlilik örnekleridir. Özel yeterlikler, öğretmenlerin belirli alanlarda veya bağlamlarda etkinliklerini artırmak için edinebilecekleri ek beceri ve bilgilerdir. Bu yeterlikler temel gerekliliklerin ötesine geçer ve özel eğitim veya uzmanlık içerebilir; bireyselleştirilmiş eğitim, özel öğretim teknikleri, eğitim teknolojisi, rehberlik ve danışmanlık bu tür yeterlilik kapsamındadır. Öğretmenlerin iletişim yetkinliği hem anahtar hem de temel öğretmen yetkinliklerinin bir parçasıdır. Mesleğinde kendini verimli öğretmen olarak algılamak etkili iletişim becerilerine sahip olmayı gerektirir (Bakic-Tomic, Dvorski ve Kirinic, 2015; Bozkurt Bulut, 2004). Öğretmenlerin etkili iletişim becerilerine sahip olması önemlidir. Bu beceriler, öğretmenlerin eğitim aktarımı, sınıf yönetimi ve öğrencilerle etkileşim konularında başarılı olmasını sağlar. Öğretmenler, öğrencilerin farklı düşünme tarzlarına uygun olarak öğretmek zorundadır ve bu nedenle iyi bir iletişim becerisi gereklidir. Öğretmenlerin öğrencileri öğrenme sürecine dahil etmek için motive edici iletişim becerilerine de sahip olmaları gerekir. İyi iletişim, öğretmenlerin öğrencilerin ihtiyaçlarını anlamasına ve öğrencilerle daha uyumlu bir sınıf ortamı yaratmasına yardımcı olur (Sng Bee, 2012; akt. Khan, Khan, Zia-Ul-Islam ve Khan, 2017). İleri iletişim becerisi bulunan öğretmenler, öğrenme ortamlarında bilgi ve becerileri etkili bir şekilde sunabilme yeteneğine sahiptirler. Öğretmenler öğrencilerle sürekli etkileşim halindedir; yönlendirme, bilgilendirme, yönerge verme, özetleme, açıklama, sorgulama ve daha birçok etkinlikte öğretmen-öğrenci iletişimi söz konusudur (Yusof ve Halim, 2014). Bu nedenle, Başarılı bir öğretmen olmak için, sürekli gelişim ve öğrenme önemlidir. Öğretmenler, iletişim becerilerini geliştirerek çevreleriyle etkileşim halinde olmalı, kendilerini daha iyi

ifade edebilmeli ve anlayabilmelidirler. Bu, eğitim sürecinin daha etkili olmasına yardımcı olur ve öğrencilerin öğrenimini de artırır. Öğretmenler, kendilerini güncel tutarak ve yeniliklere açık olarak, öğrencilerine daha iyi bir eğitim sunabilirler. Öğretmenlerin, öğrencilerin öğrenme süreçlerine uygun olarak, farklı öğretim yöntemleri kullanması da önemlidir (Zlatic, Bjekic, Marinkovic ve Bojovic, 2013). Öğretmenlerin iletişim becerileri, öğrencilerin akademik başarılarında önemli bir role sahiptir (Khan, Khan, Zia-Ul-Islam ve Khan, 2017).

Engin ve Aydın (2007), sınıf içi etkili öğrenme ortamının sağlanmasında öğretmenin etkili iletişim becerileri arasında iyi bir konuşmacı ve dinleyici olması, beden dilini iyi kullanması, göz teması ve empati kurabilmesi, öğrencileri tanımaya gayret etmesi gibi özellikleri vurgulamıştır. Eğitim-öğretim uygulamalarında sınıf içi etkili iletişim sağlanması öğretmenin iletişim becerileri etkin kullanabilmesi ve iletişime açık olmasıyla ilgilidir. Sınıf içi etkili iletişim becerilerine sahip olmak ve aktif kullanmak güvenli sınıf ikliminin ve öğrenci-öğretmen ilişkisinin oluşmasını, öğrenci başarısının artmasını, eğitim öğretim uygulamalarının etkililiğini sağlar. Öğretmenin mesleki ve kişisel özellikleri açısından etkili iletişim becerilerine sahip olmak önemlidir (Baykara Pehlivan, 2005). Sınıfında etkili iletişim becerilerini kullanan bir öğretmen öğrencilerini daha yakından tanıyan, onların sorunlarının farkında ve çözüm sağlayıcıdır (Kama, 2022). Ayrıca iletişim öğrencilerin derse karşı motivasyonunu etkileyebilmektedir (Noels, Clement ve Pelletier, 1999).

Öğretmenlerin sınıf içi etkili iletişim becerilerini birçok faktör etkileyebilir. Bunlar arasında öğretmenin eğitim ve mesleki deneyimi, öğretmenin kişilik özellikleri, öğretmenin motivasyonu, öğretmenin duygusal zekâ seviyesi, sınıf ortamının düzeni ve öğrencilerin özellikleri yer alabilir. Öğretmenlerin eğitim ve mesleki deneyimi, öğretmenlerin sınıf içi etkili iletişim becerileri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. İyi eğitim almış ve mesleki deneyimi yüksek olan öğretmenler genellikle öğrencileriyle daha iyi bir iletişim kurabilirler. Öğretmenin kişilik özellikleri, öğretmenlerin sınıf içi iletişim becerileri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Örneğin, sabırlı, anlayışlı ve empatik öğretmenler, öğrencilerle daha iyi bir iletişim kurabilirler. Öğretmenin motivasyonu, öğretmenlerin sınıf içi iletişim becerilerini etkileyen bir diğer faktördür. Motive öğretmenler, öğrencileriyle daha iyi bir bağlantı kurabilir ve onlara daha iyi bir öğrenme deneyimi sağlayabilirler. Öğretmenin duygusal zekâ seviyesi, öğretmenlerin sınıf içi iletişim becerilerini de etkileyebilir. Duygusal zekâsı yüksek olan öğretmenler, öğrencilerin duygusal ihtiyaçlarına daha iyi yanıt verebilir ve sınıf içi stres ve kaygıyı daha iyi yönetebilirler. Sınıf ortamının düzeni, öğretmenlerin sınıf içi iletişim becerilerini etkileyen bir diğer faktördür. Düzenli ve düzenli bir sınıf ortamı, öğretmenin sınıf içi iletişim becerilerini kolaylaştırabilir ve öğrencilerin öğrenme sürecini iyileştirebilir. Son olarak, öğrencilerin özellikleri de öğretmenlerin sınıf içi iletişim becerilerini etkileyebilir. Öğrencilerin kültürel, sosyal ve dil becerileri, öğretmenlerin sınıf içi iletişim becerilerine etki edebilir. Öğrencilerin öğrenme seviyeleri, öğretmenlerin eğitim stratejileri ve sınıf içi iletişim yaklaşımları üzerinde de bir etkiye sahip olabilir (Brekelmans, Levy ve Rodriguez, 1993). Literatüre bakıldığında sınıf içinde etkili iletişim becerilerine dair gerçekleştirilmiş çalışmalara rastlanmaktadır; Çetinkaya (2011), çalışmada Türkçe öğretmen adaylarının iletişim becerileri ile ilgili görüşlerini; Bozkurt Bulut (2003), çalışmada ilkökul sınıf öğretmenlerinde iletişim becerileriyle ilgili algılara çeşitli değişkenler açısından; Baykara Pehlivan (2005), araştırmasında öğretmen adaylarının iletişim becerisi algılarını; Kaya, Çiftçi ve Gökdemir (2019), çalışmada sosyal bilgiler öğretmeni adaylarına dair iletişim becerilerini farklı faktörler açısından; Taşdemir ve Taşdemir (2020), çalışmada öğretmenlerin sınıf içi iletişim algısını incelemiştir. Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında çoğunlukla öğretmen adaylarının iletişim becerilerine ilişkin algıları incelenmiştir. Bu çalışmada ise eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin sınıf içi iletişim becerilerine ilişkin algıları; cinsiyet, kıdem yılı, çalıştığı kurum kademesi, öğrenim durumu değişkenlerine göre incelenmiştir. Bu çalışmada amaç öğretmenlerin sınıf içindeki etkili iletişim becerilerine ilişkin algısının farklı değişkenler açısından anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını saptamaktır. Söz konusu amacın gerçekleştirilebilmesi için “öğretmenlerin sınıf içi etkili iletişim becerisine ilişkin algısı farklı değişkenlere göre farklılaşmakta mıdır?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu çalışmada incelenen değişkenler sırasıyla cinsiyet, kıdem, çalıştığı kurum kademesi ve mezuniyet derecesidir.

Etkili iletişim becerilerine sahip bireyler, hayatın her alanında başarıyı da beraberinde getirmektedir. Etkili iletişim becerisine sahip öğretmenler sınıfta olumlu sınıf iklimi yaratarak, öğrencileri ve sınıfı da iyi yönetebilmektedir. Bu noktada öğretmenlerin etkili iletişim becerilerine ilişkin kendilerini nasıl

algıladıkları sorusu akla gelmektedir. Öğretmenlerin etkili iletişim becerisi algısı bağlamında öz-değerlendirme yapımları gerekmektedir. Bu araştırma öğretmenlere sınıf içi etkili iletişim becerilerine ilişkin farkındalık sağlama açısından önemlidir. Alanyazın incelendiğinde kolay ulaşım açısından araştırmacıların daha çok öğretmen adaylarına yönelik iletişim becerileri üzerinde çalışma yaptıkları görülmektedir (Acar, 2009; Baykara Pehlivan, 2005; Çetinkaya, 2011; Çiftçi ve Taşkaya, 2010; Çuhadar, Özgür, Akgün ve Gündüz, 2014; Dilekman, Başçı ve Bektaş, 2008; Günönü Kurt, 2019; Kaya, Çiftçi ve Özdemir, 2019; Milli ve Yağcı, 2016; Özerbaş, Bulut ve Usta, 2007; Uygun ve Arıkan, 2019). Bu yüzden alan yazına katkı sağlamak açısından öğretmenlerin iletişim becerilerinin etkin dinleme, etkili konuşma, empati, beden dili ve iletişim alt boyutlarında cinsiyet, kıdem yılı, görev yaptığı kademe, mezuniyet derecesi değişkenlerine göre incelenmesi üzerine olan bu çalışma önemli görülmektedir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışma, betimsel tarama modelinde desenlenmiştir. Betimsel tarama modeli, mevcut veya geçmişte var olan bir durumu olduğu gibi tanımlamayı amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Araştırma; incelenen olay, birey veya nesnenin kendi koşulları içinde ve gerçek halini betimlemeyi hedeflemektedir (Karasar, 2011).

Çalışma Grubu

Bu çalışmaya Manisa ilinin Akhisar ilçe merkezinde yer alan devlet okullarında görev yapan 204 öğretmen gönüllü olarak katılmıştır. Çalışmaya katılan öğretmenlerin kişisel bilgileri Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1.

Katılımcıların kişisel bilgilerine yönelik bulgular

Cinsiyet	f	%	Kıdem yılı	f	%	Okul kademesi	f	%	Mezuniyet derecesi	f	%
Kadın	122	59,8	1-5	22	10,8	İlkokul	82	40,2	Lisans	172	83,9
Erkek	82	40,2	6-10	51	25	Ortaokul	75	36,8	Yüksek Lisans	32	15,6
			11-15	29	14,2	Lise	47	23,0			
			16-20	43	21,1						
			21-25	28	13,7						
			26 ve üzeri	31	15,2						

Tablo 1'deki bulgulara göre, çalışmaya katılanlar arasında kadınların, erkeklere göre %59,8'lik bir oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Kıdem yılına göre dağılıma bakıldığında, %25'lik bir oranla en fazla öğretmenin 6-10 yıl arasında kıdemli öğretmenler grubu olduğu görülmektedir. Okul kademesine göre ise, çalışmaya katılanların %40,2'si ilkököl öğretmeni, %36,8'i ortaokul öğretmeni ve %23'ü lise öğretmeni. Mezuniyet derecesine göre incelendiğinde, öğretmenlerin %83,9'unun lisans, %15,6'sının yüksek lisans derecesine sahip olduğu görülmektedir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Gülbahar ve Aksungur'un (2018) geliştirdiği "Sınıf İçi Etkili İletişim Becerileri Algı Ölçeği" adlı 23 maddelik bir ölçek, çalışmaya katılan öğretmenlerin sınıf içi iletişim becerilerine yönelik algılarını ölçmek için kullanılmıştır. Ölçek, dört boyut içermekte olup, birinci boyut "Etkili Konuşma", ikinci boyut "Etkin Dinleme", üçüncü boyut "Empati Kurma" ve dördüncü boyut ise "Beden Dilini Etkili Kullanma" başlıkları altında toplanmaktadır. Maddelerin "Hiçbir zaman=1", "Nadiren=2", "Bazen=3", "Çoğu zaman=4" ve "Her zaman=5" biçiminde puanlandığı ölçek, toplamda 23 puana kadar çıkabilmektedir ve ters kodlama içermemektedir. Sınıf içi etkili iletişim becerileri algısı yüksek olan öğretmenlerin yüksek puanlar aldığı görülmektedir. Aksine, ölçekten daha az puan almak, öğretmenin sınıf içi etkili iletişim becerisi algısının düşük olduğu anlamına gelebilmektedir.

Bu çalışmada ölçeğin iç tutarlılığını test etmek için Cronbach Alpha güvenilirlik analizi gerçekleştirilmiştir. "Etkili Konuşma" boyutuna ilişkin güvenilirlik katsayısı .918, "Etkin Dinleme"

boyutuna ilişkin güvenilirlik katsayısı .907, “Empati Kurma” boyutuna ilişkin güvenilirlik katsayısı .87, “Beden Dilini Etkili Kullanma” boyutunun güvenilirlik katsayısı .874 ve ölçek toplamına ilişkin güvenilirlik katsayısı .87 değerinde bulunmuştur. Bu değerlere göre ölçeğin birinci ve ikinci boyutunun yüksek derecede güvenilir; üçüncü ve dördüncü boyutunun ve ölçeğin tamamının oldukça güvenilir olduğu görülmektedir.

Ölçek soruları “Google Forms” aracılığıyla okullara ve öğretmenlerin e-postalarına gönderilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerden toplanan veriler SPSS 21 programına girilmiştir. Araştırmanın alt amaçlarına göre incelenen veriler normallik varsayımını karşılamadığı için ($p < .05$) iki farklı değişkene ait puanlar arasındaki farklılaşma “Mann-Whitney U testi”, daha çok değişken arasındaki farklılaşma ise “Kruskal-Wallis testi” kullanılarak çözümlenmiştir.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın amacına ilişkin bulgulara değişkenler bazında yer verilmiştir.

Öğretmenlerin Sınıf İçi Etkili İletişim Becerilerine İlişkin Algılarının Cinsiyete göre İncelenmesine ait Bulgular

Öğretmenlerin sınıf içi etkili iletişim becerilerine ilişkin algılarının cinsiyete göre incelenmesine ilişkin bulguları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2.

Öğretmenlerin sınıf içi etkili iletişim becerilerine ilişkin algılarının cinsiyete göre incelenmesi

Boyut	Cinsiyet	n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	p
Etkili konuşma	Kadın	122	109,34	13339	4168	.042
	Erkek	82	92,33	7571		
Etkili dinleme	Kadın	122	110,62	13495,5	4011,5	.015
	Erkek	82	90,42	7414,5		
Empati kurma	Kadın	122	110,73	13508,5	3998,5	.014
	Erkek	82	90,26	7401,5		
Beden dilini etkili kurma	Kadın	122	109,77	13391,5	4115,5	.017
	Erkek	82	91,69	7518,5		
Ölçek toplam	Kadın	122	111,48	13600	3907	.008
	Erkek	82	89,15	7310		

Bu tabloya göre, farklı cinsiyetlerin öğretmenlerinin etkili iletişim becerilerini sergileme düzeyleri incelenmektedir. Tabloda ölçeğin tüm boyutları ve toplam p değerleri sunulmuştur. “Mann-Whitney U” analizi sonunda katılımcıların sınıf içinde etkili iletişim becerisine dair algısının etkili konuşma ($U=4168$, $p < .05$), etkili dinleme ($U=4011,5$, $p < .05$), empati kurma ($U=3998,5$, $p < .05$), beden dilini etkili kurma ($U=4115,5$, $p < .05$) boyutlarında ve ölçeğin toplamında ($U=3907$, $p < .05$) cinsiyet değişkenine göre farklılaştığı bulgusuna ulaşılmıştır. Tabloya göre, kadın öğretmenlerin etkili iletişim becerileri konusunda erkek öğretmenlere kıyasla daha yüksek bir sıra ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Özellikle, kadın öğretmenlerin etkili dinleme, empati kurma ve beden dili becerilerinde daha yüksek bir performans sergilediği gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, ölçek toplamında da kadın öğretmenlerin daha yüksek bir sıra ortalamasına sahip olduğu ve p değerinin de anlamlı olduğu görülmektedir. Kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere kıyasla sınıf içinde etkili iletişim becerisine dair daha yüksek algıları bulunduğu yorumu yapılabilir.

Öğretmenlerin Sınıf İçi Etkili İletişim Becerilerine İlişkin Algılarının Kıdem Yılına göre İncelenmesine ait Bulgular

Öğretmenlerin sınıf içi etkili iletişim becerilerine ilişkin algılarının kıdem yılına göre incelenmesine ilişkin bulguları Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3.

Öğretmenlerin sınıf içi etkili iletişim becerilerine ilişkin algularının kıdem yılına göre incelenmesi

Kıdem yılı	n	Sıra ortalaması	sd	X ²	p
1-5	22	88,86			
6-10	51	111,9			
11-15	29	94,16	5	8,407	.135
16-20	43	90,08			
21-25	28	123,18			
26 ve üzeri	31	103,06			

Tablo 3'e bakıldığında, yapılan Kruskal-Wallis testi sonucuna göre katılımcıların sınıf içinde etkili iletişim becerilerine ilişkin algularının kıdem yılına göre [$X^2_{(5)}=8,407$, $p>.05$] anlamlı farklılık göstermediği bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca alt boyutlar incelendiğinde kıdem yılına göre yine anlamlı farklılık göstermediği bulgusuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin göreve başlamalarıyla iş, aile hayatı, ekonomik uğraşlar gibi farklı yoğunluklarından dolayı iletişim becerilerini geliştirme gibi kişisel gelişim etkinliklerini ihmal ettikleri, bu yüzden kıdem yılı ilerlese de iletişim becerilerinde bir farklılık oluşmadığı yorumu yapılabilir.

Öğretmenlerin Sınıf İçi Etkili İletişim Becerilerine İlişkin Algularının Okul Kademesine göre İncelenmesine ait Bulgular

Araştırmanın okul kademesi değişkenine ilişkin bulguları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4.

Öğretmenlerin sınıf içi etkili iletişim becerilerine ilişkin algularının okul kademesine göre incelenmesi

Kıdem yılı	n	Sıra ortalaması	sd	X ²	p
İlkokul	82	118,6			
Ortaokul	75	93,33	2	10,38	.006
Lise	47	89,03			

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların sınıf içinde etkili iletişim becerilerine ilişkin algularının okul kademesine göre [$X^2_{(2)}= 10,380$, $p<.05$] anlamlı farklılık gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Mann-Whitney U testleri bu farklılığın ilkökul lehine olduğunu göstermiştir. Ayrıca alt boyutlar incelendiğinde okul kademesine göre anlamlı farklılığın etkili konuşma boyutunda [$X^2_{(2)}= 14,526$, $p<.05$] ortaya çıktığı bulgusuna ulaşılmıştır. Mann-Whitney U testleri bu farklılığın ilkökul lehine olduğunu göstermiştir. İlkokullarda görev yapmakta olan öğretmenlerin hitap ettiği öğrenci seviyesinin, öğrencilerin iletişim seviyelerini ayarlama yeterliği kazanmalarının ilkökul öğretmenlerinin etkili sınıf içi etkili iletişim becerilerine ilişkin algularının diğer kademedeki öğretmenlere göre daha yüksek çıkmasına sebep olduğu yorumu yapılabilir.

Öğretmenlerin Sınıf İçi Etkili İletişim Becerilerine İlişkin Algularının Çalıştığı Mezuniyet Derecesine göre İncelenmesine ait Bulgular

Araştırmanın mezuniyet değişkenine ilişkin bulguları Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5.

Öğretmenlerin sınıf içi etkili iletişim becerilerine ilişkin algularının çalıştığı mezuniyet derecesine göre incelenmesi

Boyut	Mezuniyet derecesi	n	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	U	p
Etkili konuşma	Lisans	172	103,55	17810,5	2571,5	.553
	Yüksek lisans	32	96,86	3099,5		
Etkili dinleme	Lisans	172	103,44	17792	2590	.593
	Yüksek lisans	32	97,44	3118		
Empati kurma	Lisans	172	103,66	17829	2553	.512
	Yüksek lisans	32	96,28	3081		
Beden dilini etkili kurma	Lisans	172	99,92	17186	2308	.108
	Yüksek lisans	32	116,38	3724		
Ölçek toplam	Lisans	172	102,93	17703,5	2678,5	.81
	Yüksek lisans	32	100,2	3206,5		

"Mann-Whitney U" analizi sonunda katılımcıların sınıf içinde etkili iletişim becerisine dair algısının etkili konuşma ($U=2571,5$, $p<.05$), etkili dinleme ($U=2590$, $p<.05$), empati kurma ($U=2553$, $p<.05$),

beden dilini etkili kurma ($U=2308$, $p<.05$) boyutlarında ve ölçek toplamında ($U=2678,5$, $p<.05$) mezuniyet derecesine göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin almış oldukları lisans üstü eğitimin iletişim becerilerine ilişkin algılarına etki etmediği yorumu yapılabilir. Lisansüstü eğitiminde öğretim ve uygulamalar daha çok öğretmenlerin araştırma yeterliklerini geliştirmeye yönelik olup lisansüstü eğitime katılan öğretmenlerin iletişim becerilerine geliştirmeye yönelik eğitimler verilmemektedir

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırmada öğretmenlerin sınıf içinde etkili iletişim becerisi algılarının cinsiyet, kıdem yılı, çalıştığı kurum kademesi ve mezuniyet derecesi değişkenine göre farklılaşma durumu ve derecesi tespit edilmeye çalışılmıştır. Verilerin çözümlenmesinden elde edilen bulgulardan ulaşılan sonuçlar bulgularda yer alan değişkenlerin sırasına göre verilmiştir. Ulaşılan her bir sonuç alan yazındaki benzer çalışmalarının sonuçları ile karşılaştırılmıştır.

Kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere kıyasla sınıf içinde etkili iletişim becerisine ilişkin daha yüksek algıya sahiptir. Araştırmanın bu sonucu alanyazında yapılan birçok araştırma ile benzerlik göstermektedir. Alanyazın incelendiğinde birçok çalışmada öğretmenlerin iletişim becerileri cinsiyet değişkenine göre incelendiği ve sonuçların kadınların lehine olduğu görülmektedir (Çetinkaya, 2011; Çuhadar, Özgür, Akgün ve Gündüz, 2014; Milli ve Yağcı 2017; Kaya, Çiftçi ve Gökdemir, 2019; Uygun ve Arıkan, 2019).

Katılımcıların sınıf içinde etkili iletişim becerilerine ilişkin algısı kıdem yılına göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Alanyazın incelendiğinde öğretmenlerin iletişim becerileri mesleki kıdem değişkenine göre değişmediği sonucuna benzer sonuçlar görülmektedir (Bozkurt Bulut, 2004; Derici Cevap, 2017; Yaşar Ekici, Günhan ve Anılan, 2017). Ceylan ve Mocan (2017) ise yaptığı çalışmada mesleki kıdem değişkeninin okul öncesi eğitim öğretmenlerinin iletişim beceri toplam puanlarında farklılık göstermediğini fakat konuşma alt boyutunda anlamlı farklılık gösterdiği belirlemiştir. Tümkaya ve Asar (2016), yaptığı çalışmada ilkökul yöneticilerinin iletişim becerilerinin mesleki kıdeme göre farklılaştığı sonucuna ulaşmış ve 16-20 yıl lehine olduğunu belirtmiştir. Kama (2022), yaptığı çalışmada kıdem yılı değişkenine göre 6-10 yıl ile 16 ve üstü kıdem yılı arasında empati boyutunda anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. 6-10 sene arasında mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin empati boyutunda iletişim becerilerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Durukan ve Maden (2010) ise gerçekleştirdiği araştırmada 1-5 yıl arası mesleki kıdemi olan öğretmenlerin 11-15 yıl kıdemi olan öğretmenlere kıyasla öğrencileriyle daha etkili iletişim kurduğu sonucuna ulaşılmıştır. Levy ve Wubbels (1992), çalışmalarında daha kıdemli öğretmenlerin daha az kıdem sahip öğretmenlere göre öğrencilerle iletişimlerinde daha baskın olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

İlkokulda görev yapan katılımcıların sınıf içinde etkili iletişim becerisine dair algısı, ortaokul veya liselerde görev yapan öğretmenlerin sınıf içinde etkili iletişim becerisine dair algılarına göre daha yüksektir. Bu çalışmadan farklı olarak Karaca (2018) yaptığı çalışmada farklı kademelerde çalışan öğretmenlerin iletişim becerilerini incelemiş fakat anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Tepeköylü Öztürk ve Soytürk (2015) ise yaptığı çalışmada ortaokul ve lisede çalışan beden eğitimi, resim, görsel sanatlar öğretmenlerinin iletişim becerilerini incelemiş; fakat anlamlı fark olmadığını saptamıştır. Alanyazın incelendiğinde yapılan çalışmaların daha çok sınıf öğretmenleri ve okulöncesi öğretmenlerine yönelik yapıldığı görülmektedir (Bozkurt Bulut, 2004; Ceylan ve Mocan, 2017; Derici Cevap, 2017; Kama, 2022; Nacar ve Tümkaya, 2011; Yaşar Ekici, Günhan ve Anılan, 2017).

Katılımcıların sınıf içinde etkili iletişim becerisine ilişkin algısının mezuniyet derecesine göre farklılaşmamaktadır. Alanyazın incelendiğinde bu araştırma ile benzer sonuçlara ulaşılan çalışmalar olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalarda öğretmenlerinin sınıf içi etkili iletişim becerilerini mezuniyet derecesi değişkenine göre incelediğinde mezuniyet derecesinin farklı olmasının iletişim becerisi algılarında farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır (Durmaz, 2007; Kama, 2022; Karaca, 2018). Fakat Cemaloğlu ve Erdemli Şahin (2007), yaptığı çalışmada öğretmenlerin eğitim seviyesi düştüğünde, mesleki başarılarında azalma olmakla birlikte tükenmişlik sendromu yaşadıkları, bundan ötürü de iletişim becerilerini etkili kullanamadıkları görülmüştür.

Ulaşılan bu sonuçlara göre uygulayıcı ve bu konu üzerinde çalışma yapacak araştırmacılara bazı önerilerde bulunulabilir. Öncelikle nicel araştırma yöntemiyle yapılan bu çalışmaya nitel boyutta eklenerek öğretmen yeterliklerinin farklı değişkenlere göre nasıl değiştiği konusunda derinlemesine veri toplanabilir. Ayrıca öğrenci ve yöneticilerin öğretmenlerin sınıf içindeki iletişim becerisine dair görüşlerine de yer verildiği bir çalışma yapılarak farklı katılımcıların algı ve görüşleri arasında karşılaştırma yapılabilir. Araştırmada erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere, ortaokul ve lise kademesinde öğretmenlik yapan öğretmenlerin ise ilkökul kademesinde öğretmenlik yapan öğretmenlere göre sınıf içinde etkili iletişim becerisine dair algılarının daha düşük olduğu belirlenmiştir. Sınıf içinde etkili iletişim becerisine dair algıları düşük olan gruplardaki öğretmenlere yönelik sınıf içi etkili iletişim becerilerini geliştirecek ve bu algıyı değiştirebilecek hizmet içi eğitim uygulamaları gerçekleştirilebilir.

Yazar Katkı Beyanı

*Bu makaleye tüm yazarlar eşit oranda katkı sağlamıştır

Kaynakça

- Acar, V. (2009). *Öğretmen adaylarının iletişim becerileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Bakır, S. (2019). Türkçe öğretmeni adaylarının etkili iletişim becerileri ile sorgulama becerileri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13(30), 398-414.
- Bakic-Tomic, L., Dvorski, J. & Kirinic, A. (2015). Elements of teacher communication competence: An examination of skills and knowledge to communicate. *International Journal of Research in Education and Science (IJRES)*, 1(2), 157-166.
- Baykara Pehlivan, K. (2005). Öğretmen adaylarının iletişim becerisi algıları üzerine bir çalışma. *İlköğretim Online*, 4(2), 17-23.
- Bozkurt Bulut, N. (2004). İlköğretim sınıf öğretmenlerinin iletişim becerilerine ilişkin algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 443-452.
- Brekelmans, M., Levy, J., & Rodriguez, R. (1993). A typology of teacher communication style. In Th. Wubbels & J. Levy (Eds.), *Do you know what you look like?* (pp. 46–55). London, UK: Falmer Press.
- Buluş, M., Atan, A. ve Erten Sarıkaya, H. (2017). Etkili iletişim becerileri: Bir kavramsal çerçeve önerisi ve ölçek geliştirme çalışması. *International Online Journal of Educational Sciences*. DOI: <https://doi.org/10.15345/iojes.2017.02.020>
- Cemaloğlu, N. ve Erdemoğlu Şahin D. (2007), “Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(2), 465-484.
- Ceylan, E. A. ve Mocan, D. K. (2017). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin iletişim beceri düzeylerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 46(215), 111-127.
- Çetinkaya, Z. (2011). Türkçe öğretmen adaylarının iletişim becerilerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2), 567-576.
- Çiftçi, S. ve Taşkaya, S. M. (2010). Sınıf öğretmeni adaylarının öz yeterlik ve iletişim becerileri arasındaki ilişki. *Education Sciences*, 5(3), 921-928.
- Çuhadar, C., Özgür, H., Akgün, F. ve Gündüz, Ş. (2014). Öğretmen adaylarının iletişim becerileri ve iletişimci biçimleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 295-311.
- Derici Cevap, S. (2017). *Sınıf öğretmenlerinin benlik saygıları ile iletişim becerileri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Eskil örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Dilekman, M., Başçı, Z., ve Bektaş, F. (2008). Eğitim fakültesi öğrencilerinin iletişim becerileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 223-231.

- Domazet, M. (2011). Poučimo ih da odluči: važnost građanskog odgoja u sklopu razvoja prirodnoznanstvene kompetentnosti hrvatskih učenika, in *Društvene pretpostavke društva znanja*, ed. Afrić, V., Bakić-Tomić, L.J., Polšek, D., Žažar, K.. Zagreb: FF Press
- Durmaz, S. (2007). *Öğretmenlerin sınıf içi iletişim becerilerine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri: Malatya ili örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Durukan, E. ve Maden, S. (2010). Türkçe öğretmenlerinin iletişim becerileri üzerine bir araştırma. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 59-74.
- Engin, A. O, ve Aydın, S. (2007). Sınıf içi iletişimde öğretmenin rolü. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (16), 1-14.
- Gülbahar, B. ve Aksungur, G. (2018). Sınıf içi etkili iletişim becerileri algı ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (48), 437-462.
- Günönü Kurt, S. (2019). *Sınıf öğretmeni adaylarının iletişim becerileri ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Gürşimşek, I. (1999). Etkin sınıf yönetimi için etkili iletişim becerileri. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), 40-44.
- Kama, F. (2022). *Sınıf öğretmenlerinin sınıf içi etkili iletişim becerileri: Bir karma yöntem çalışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Karaca, E. (2018). *Öğretmenlerin iletişim becerileri ile politik becerileri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Nobel Yayınları.
- Kaya, M. T., Çiftçi, B. ve Gökdemir, A. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının iletişim becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International Primary Education Research Journal*, 3(1), 31-37.
- Khan, A., Khan, S., Zia-Ul-Islam, S. & Khan, M. (2017). Communication skills of a teacher and its role in the development of the students' academic success. *Journal of Education and Practice*, 8(1), 18-21.
- Levy, J. & Wubbels, T. (1992). Student and teacher characteristics and perceptions of teacher communication style. *The Journal of Classroom Interaction*, 27(1), 23-29.
- Levy, J., Wubbels, T., Brekelmans, M. & Morganfield, B. (1997). Language and cultural factors in students' perceptions of teacher communication style. *Inr. J. Intercultural Rel.*, 21 (1), 29-56.
- Milli, M. S., ve Yağcı, U. (2016). Öğretmen adaylarının iletişim becerilerinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 286-298.
- Nacar, F. S., ve Tümkaya, S. (2011). Sınıf öğretmenlerinin iletişim ve kişilerarası problem çözme becerilerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 493-511.
- Noels, K., Cimet, R. & Pelletier, L. G. (1999). Perceptions of teachers' communicative style and students' intrinsic and extrinsic motivation. *The Modern Language Journal*, 83, 23-34.
- Ogienko, O., & Rolyak, A. (2009). Model of Professional Teachers Competences Formation: European Dimension. *TEPE 3rd Annual Conference Teacher Education Policy in Europe: Quality in Teacher Education*, May 2009, Umea University, Sweden.
- Özerbas, M. A., Bulut, M., ve Usta, E. (2007). Öğretmen adaylarının algıladıkları iletişim becerisi düzeylerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi University Kirsehir Faculty of Education Journal*, 8(1), 123-135.
- Saracaloğlu, A. S. & Altın, M. (2021). Examination of the relationship between competencies of candidate teachers in classroom management and teacher efficacy. *International e-Journal of Educational Studies (IEJES)*. 5(10), 71-78. DOI: 10.31458/iej.895103
- Sng Bee Bee*.(2012). The Impact of Teachers' Communication Skills on Teaching: Reflections of Pre-service Teachers on their Communication Strengths and Weaknesses. *Humanising language teaching*.
- Taşdemir, İ. ve Taşdemir, H. (2020). Öğretmenlerin Sınıf İçi İletişim Algısı . *Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 4(6) , 110-131.
- Tepeköylü Öztürk Ö. ve Soytürk M. (2015). Beden eğitimi, müzik ve resim/görsel sanatlar öğretmenlerinin iletişim becerilerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3), 39-50.

- Tümkiye, S. & Asar, Ç. (2016). İlkokul Yöneticilerinin Yeterliliklerine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1), 243-258
- Uygun, K. ve Arıkan, A. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının iletişim becerilerinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 8(4), 2256-2281.
- Üstünel, G. (2011). *Etkili iletişim becerileri ve beden dili*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yaşar Ekici, F., Günhan, G., ve Anılan, Ş. (2017). Okul öncesi öğretmenlerinin iletişim becerileri. *Uluslararası Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi*. Doi: 10.17359/ACED.2017.1.0002
- Yusof, F. M. & Halim, H. (2014). Understanding Teacher Communication Skills. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 155, 471–476.
- Zlatic, L., Bjekic, D., Marinkovic, S. & Bojovic, M. (2014). Development of teacher communication competence. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 606–610.